

V. РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ УКРАЇНИ

УДК 911.3

Симоненко А. М., асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ ОСЕРЕДКІВ МІЖНАРОДНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Ключові слова: міжнародна вища освіта, агломераційний ефект, осередок освіти

Вступ. Актуальність теми. В умовах ринкових перетворень зростає роль і значення системи вищої освіти, яка особливо підсилюється завдяки її міжнародному статусу та зовнішнім інституціонально-організаційним зв'язкам. Необхідність обґрунтованої оцінки комплексно-пропорційного розвитку, ефективного регіонального менеджменту та просторових трансформацій сфери вищої освіти столичного регіону з огляду на його унікальну синергетичну роль, виняткове конгломеративне загальнодержавне та міжнародне значення, зумовлює важливість суспільно-географічного дослідження в цьому напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретико-методологічних основ формування столичних агломерацій та закономірностей територіальної організації системи вищої освіти в їх межах висвітлені в роботах О. В. Гладкого, О. І. Драпиковського, С. І. Іщука, М. М. Колосовського, К. В. Мезенцева, М. Д. Пістуна, О. Г. Топчієва, О. І. Шаблія, Т. І. Шпараги та ін.

Питання теорії і методології економіко-географічного дослідження системи вищої освіти на загальнодержавному і регіональному рівнях розкриті у працях П. А. Вірченка, М. І. Долішнього, С. М. Жовнір, В. Г. Кременя, В. І. Куценко, Т. Ю. Мельниченко, К. О. Січкаренко, В. В. Стецького, Т. І. Шпараги, В. М. Юрківського та ін. Однак, проблема вивчення механізмів формування освітньої системи міжнародного рівня на прикладі столичних регіонів залишається актуальною.

Формулювання цілей статті. Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження механізмів формування осередків міжнародної вищої освіти Київської області, а завданням – розкриття особливостей формування освітньої системи міжнародного рівня в межах історичного центру Києва та в найближчій периферійній зоні, з'ясування сутності агломераційного ефекту та його впливу на систему вищої освіти в столичній області.

Виклад основного матеріалу. Система вищої освіти посідає в м. Києві та області дуже значне місце. Варто лише згадати, що в столиці розміщені такі вищі навчальні заклади, які мають не лише загальнодержавне, але й міжнародне значення. Це, перш за все, Київський

національний університет ім. Тараса Шевченка (заснований 1834 р.), Києво-Могилянська академія (1632 р., відновлена у 1991 р.), Національний технічний університет України „Київський політехнічний інститут” (1898), Національний медичний університет ім. Олександра Богомольця, Національна музична академія України, Військова академія імені Івана Богуна тощо.

В системі вищої освіти м. Києва та столичної області останнім часом помітні значні структурні зрушення. Так за останні роки істотно зросла кількість вищих навчальних закладів (ВНЗ) з міжнародною акредитацією, посилились зовнішні зв'язки освітянських закладів із провідними ВНЗ країн Європейського Союзу, частково відновлюються традиційні зв'язки із Російською Федерацією та іншими державами СНД. Міжнародна орієнтація системи вищої освіти Київської області простежується в суттєвому зростанні чисельності студентів профільних ВНЗ з юридичних та економічних спеціальностей, що мають вихід на міжнародний рівень, а також в якісному зростанні чисельності викладачів, що мають науковий ступінь кандидата чи доктора наук і відповідне вчене звання [1].

Так, станом на 2012 р., за даними Головного управління освіти і науки Київської обласної державної адміністрації, значно зріс порівняно з попередніми навчальними роками якісний рівень викладацького складу вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації. Якщо 2007/2008 навчального року науковий ступінь мали 833 особи, а вчене звання 721 викладач, 2008/2009 н.р. – відповідно 899 та 717 осіб, то 2011/2012 навчального року ця цифра становить відповідно 1031 та 756 особи. Це свідчить також про підвищення вимог столичних жителів до якісної освіти європейського рівня, а також про зростання престижності вищої освіти, інтелектуальної і творчої праці [3, 4].

Система закладів вищої освіти міжнародного рівня та орієнтації формується в межах області завдяки дії унікального агломераційного ефекту території міста Києва. Його суть полягає в тому, що в щільно урбанізованому середовищі, перенасиченому контактами та комунікаціями, максимальна ефективність функціонування притаманна саме «вищим поверхам» міжнародно орієнтованих та модульно спеціалізованих освітянських закладів, які в умовах агломерації максимально пристосовуються до умов зовнішнього середовища.

Саме тому, найбільша кількість ВНЗ Київської області сконцентрована в межах історичного центру Києва та в найближчій периферійній зоні його агломерованих поселень. Підготовку фахівців з вищою освітою в області здійснюють 30 вищих навчальних закладів, серед яких 24 державної форми власності (три з них IV рівня акредитації, 21 – I–II рівнів); 6 – недержавної форми власності (два III–IV рівнів акредитації, чотири – I рівня); 32 відокремлені структурні підрозділи вищих навчальних закладів різних форм власності та рівнів акредитації. З них осередками вищої освіти міжнародного спрямування можемо назвати: Білоцерківський національний аграрний університет, Переяслав-Хмельницький педагогічний

університет імені Григорія Сковороди, Національний університет державної податкової служби України в м. Ірпінь, Економіко-технологічний університет в м. Бровари та Київський кооперативний інститут бізнесу і права.

За центральними і периферійними територіями закріплюються різні за своїм спрямуванням функції. Перші орієнтовані на розвиток системи вищої освіти комплексно спрямованої на загальнодержавний і міжнародний рівень, а інші зосереджують в основному заклади вищої освіти, що спеціалізуються на декількох провідних міжнародних функціях.

В структурі освітньої підготовки вищих навчальних закладів області провідне місце займають спеціальності економіка і право, промисловість та будівництво, підготовка працівників освіти, транспорту і зв'язку. Протягом останніх 15 років, кількість студентів, що навчаються за економічним фахом збільшилась майже в 5 раз, в галузі мистецтва і кінематографії – у 5,5 рази, а підготовка спеціалістів у сфері промисловості і будівництва майже не змінилась. Це свідчить про переорієнтацію освітнього комплексу Києва та області на підготовку спеціалістів вищого рівня з гуманітарних та економічних дисциплін, а також в сфері передових технологій.

Саме ці галузі вищої освіти користуються найбільшим попитом. Їх розвиток в системі комерційних ВНЗ приносить найбільші прибутки. В майбутньому очікується скорочення навчальних закладів, які не відповідають умовам столичності. Вони будуть перенесені до позаагломераційної зони області.

Однак, приміська зона вже зараз має цілий ряд навчальних закладів, що мають високий рівень міжнародної орієнтації. Так, в її межах відкриваються численні філії коледжів та інститутів економічного, правового, фінансового профілю (Ірпінський фінансово-економічний, Немішаєвський аграрний, Таращанський агротехнічний тощо). Створюються школи, ліцеї та гімназії нового зразка. Є також невелика кількість ВНЗ. Найбільш відомі з них – це Академія державної податкової служби, Економічний коледж (м. Ірпінь), Броварський фінансовий коледж тощо. Однак, порівняно з Києвом, цього вкрай недостатньо.

Найбільш розвинена система вищої освіти склалася в Києво-Святошинському, Білоцерківському, Броварському, Васильківському та Фастівському районах, а також у найближчих до Києва містах (рис. 1).

Тут можна спостерігати чітко виражений агломераційний ефект і вплив столичного фактору на прилеглі периферійні регіони.

В цих високоурбанізованих і густозаселених регіонах діє найбільша кількість вищих навчальних закладів міжнародного рівня. За даними інформаційно-аналітичного збірника [3] у 2012р. в них навчаються за спеціальностями: економіко-правового галузевого спрямування - 5 ВНЗ, технічного, культурно-мистецького - 2, педагогічного - 7, медичного - 5, аграрного – 8 (рис. 2).

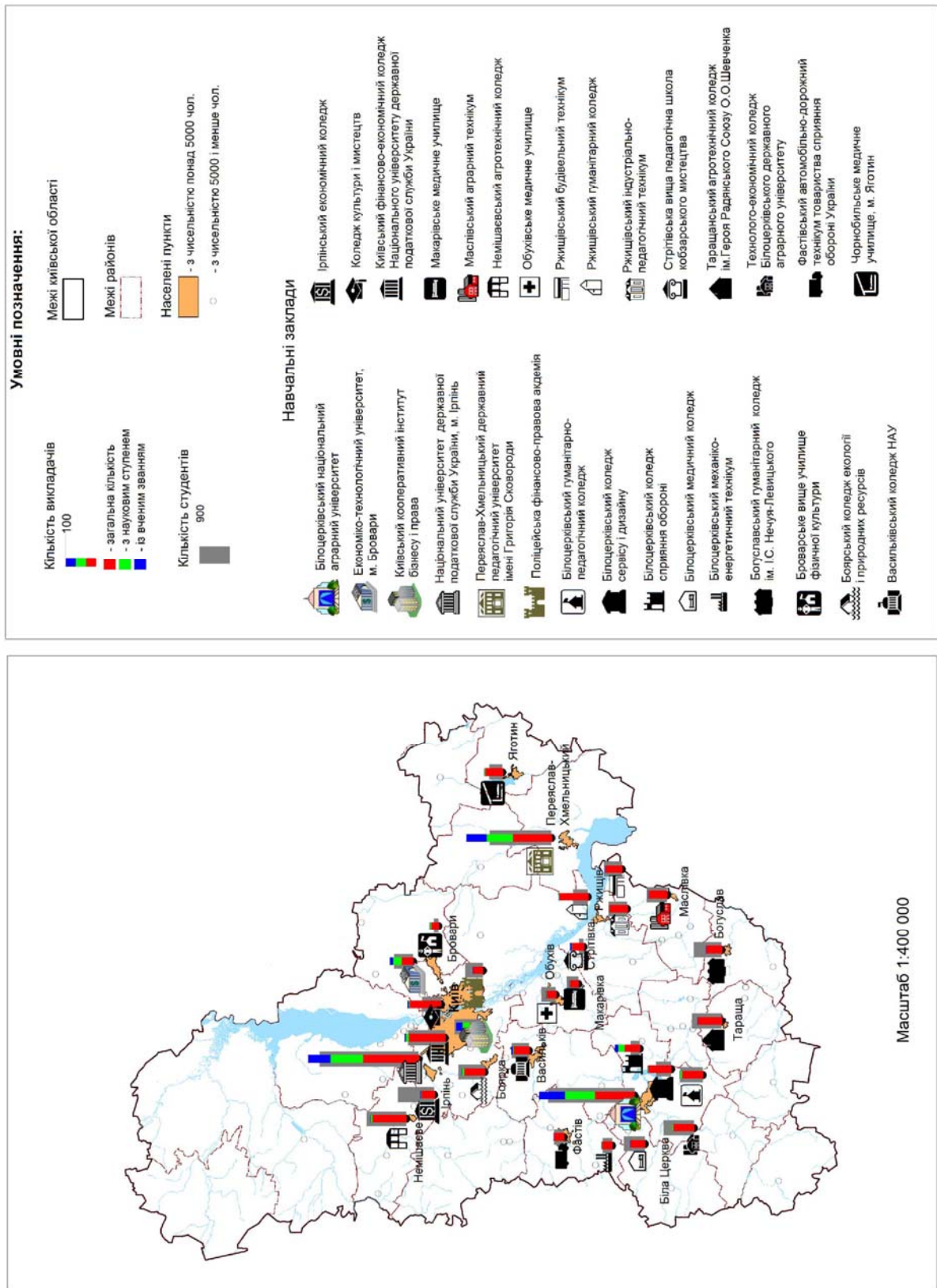

Рис. 1 – Кількість студентів та кількість викладачів, в тому числі з науковим ступенем та вченим званням у ВНЗ Київської області за 2012 р.

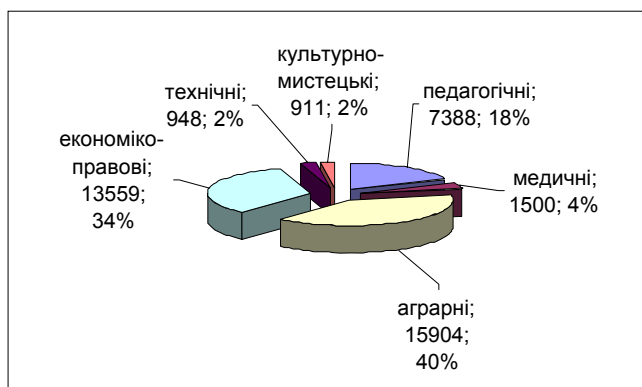

Рис. 2 – Мережа ВНЗ за галузевим спрямуванням (контингент), 2012 р.

Найчисельнішу групу з-поміж вищих учбових закладів становлять аграрні ВНЗ I-IV рівнів акредитації. Станом на 2012 рік тут навчається 15 904 студенти.

Сукупний контингент закладів економіко-правового спрямування на сьогодні складає 13 559 осіб. На відміну від інших ВНЗ регіону, де теж частково здійснюється підготовка майбутніх фахівців зазначеного напрямку, у вищевказаних ВНЗ провідними є економічні та юридичні спеціальності.

Із загального числа студентів у технічних вищих навчальних закладах регіону навчається лише 2,4%, що складає 948 студентів, хоча спектр спеціальностей у цих закладах є досить широким.

За специфікою ВНЗ культурно-мистецького спрямування групи, в яких готуються майбутні хореографи, музиканти, бібліотекарі, перукарі, діловоди, модельєри та спеціалісти швейного виробництва сьогодні навчається 911 студентів.

У Київській області функціонує система педагогічних навчальних закладів повного циклу, здатна забезпечити навчальні заклади кваліфікованими працівниками усіх педагогічних спеціальностей. У вищих педагогічних навчальних закладах I рівня акредитації навчається 2800 осіб.

В 2012 р. у ВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» за 20 спеціальностями навчається близько 4,5 тисяч студентів. Нині університет активно співпрацює з навчальними закладами США, Канади, Німеччини, Росії, Угорщини, Франції, Іспанії, проводить роботу з реформування вищої педагогічної освіти. Це свідчить про підвищення рівня національних стандартів навчального закладу та поступову цілеспрямовану інтеграцію в Європейський освітній простір.

З рис. 1 видно, що навколо Київської агломерації спостерігається тенденція впливу столичного фактору і можна прослідкувати формування декількох осередків міжнародної вищої освіти, найбільші з яких зосереджені в містах: Біла Церква, Ірпінь, Бровари, Васильків, Фастів. Лідуюче положення в периферійній зоні агломерації в 2012 р. за кількістю студентів та викладачів займають наступні ВНЗ IV рівня акредитації: Білоцерківський

національний аграрний університет (відповідно 7735 студентів і 430 викладачів), Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди (4353 чол. і 389 чол.), Національний університет державної податкової служби України (9800 чол. і 671 чол.); ВНЗ I-II рівнів акредитації: Київський фінансово-економічний коледж Національного університету державної податкової служби України (1726 чол. і 243 чол.), Богуславський гуманітарний коледж ім. І. С. Нечуя-Левицького (1061 чол. і 204 чол.), Ірпінський економічний коледж (1693 чол. і 164 чол.), Немішаєвський агротехнічний коледж (1991 чол. і 450 чол.), Таращанський агротехнічний коледж ім. Героя Радянського Союзу О. О. Шевченка (1174 чол. і 188 чол.). За останні 5 років якісні та кількісні показники в даних вищих навчальних закладах значно підвищились і це підтверджує їхню спрямованість до статусу міжнародної орієнтації.

Зростання кількості закладів вищої освіти міжнародної орієнтації в Київській області слід очікувати і в майбутньому. Вони приносять значні прибутки в системі недержавної освіти, а також сприяють пожвавленню суспільного життя в регіоні. В Європі та в Північній Америці існує досить багато прикладів, коли навколо столичних та інших великих міст формуються невеликі освітянські поселення, що спрямовані тільки на ці функції. Це Оксфорд і Кембридж поблизу Лондона, Гарвард біля Бостону та ін. Така форма розміщення системи міжнародної освіти цілком прийнятна і в наших умовах. Значний осередок освіти вже почав формуватись біля Києва на базі Ірпеня та Броварів. Розвиток цих міст буде вкрай сприятливим для вдосконалення системи освіти Київської області.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Основним критерієм підвищення якості вищої освіти та прискорення розбудови вищих навчальних закладів столичного регіону є формування оптимальної структури освітньої сфери, як галузевої так і територіальної. Принципово важливим напрямом подальшого розвитку територіальної організації системи вищої освіти Київської області є формування інтегрованих освітньо-науково-виробничих територіальних об'єднань, а саме: інноваційних бізнес-інкубаторів, технопарків, технополісів, науково-промислових об'єднань, агенцій трансферу технологій.

В Києві склалась надмірна концентрація закладів науки та освіти. Частина з них варто розмістити на периферійних територіях агломерації з посиленням їх розвитку та зв'язків зі столичним центром. Так, у південно-західному напрямку агломерації розпочалось проектування наукового осередку – Київського технополісу. Таким чином, периферійна зона поступово відбирає на себе частину соціальних функцій столиці та виконує роль її розвантаження і доповнення.

Аналізуючи статистичні дані Головного управління освіти і науки Київської обласної державної адміністрації, можна зробити висновок, що в столичній агломерації за останні 5 років зросла кількість ВНЗ з міжнародною акредитацією, при чому, як кількісні, так і якісні показники їх розвитку мають тенденцію до підвищення, а саме: контингент студентів за

різними спеціальностями у ВНЗ III-IV рівнів акредитації, кадровий ресурс, матеріально-технічне забезпечення та ін. З часом, доступність вищої освіти в Київській області дасть можливість все більшій кількості іноземних студентів отримувати якісну освіту європейського стандарту.

Прогнозуючи розвиток вищої освіти столичної агломераційної зони, можна зазначити, що урахування європейських стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти, поглиблення співпраці з європейськими організаціями, модернізація ВНЗ посилює інтеграцію до Європейського освітнього простору. Це сприятиме формуванню осередків освіти, в яких рівень підготовки фахівців буде відповідати високим європейським стандартам.

Список літератури

1. Ішук С. І. Київська господарська агломерація : досвід регіонального менеджменту / С. І. Ішук, О. В. Гладкий. – К. : ВПЦ «Київ. ун-тет», 2005. – 240 с.
2. Куценко В. І. Трансформації соціальної сфери України: регіональний аспект / В. І. Куценко, Я. В. Остафійчук ; за ред. С. І. Дорогунцова. – К. : Оріяни, 2005. – 400 с.
3. Освіта Київщини в цифрах і фактах (2011/2012 навчальний рік): інформ.-аналіт. зб. / Київ. облдержадмін., Голов. упр. освіти і науки ; [за ред. В. Бутника]. – К. : Прес-КІТ, 2012. – 207 с.
4. Освіта Київщини в цифрах і фактах (2009/2010 навчальний рік): інформ.-аналіт. зб. / Київ. облдержадмін., Голов. упр. освіти і науки ; [за ред. В. Бутника]. – К. : Прес-КІТ, 2010. – 192 с.
5. Пистун Н. Д. Функціонально-територіальна структура міста Києва / Пистун Н. Д., Пересекин В. Н., Гуцал В. А. // Экономическая география. – 1983. – Вып. 35. – С. 3-18.
6. Юрковский В. М. Подсистема местного обслуживания крупнейшего города (на примере Киева) / В. М. Юрковский // Экономическая география. – 1987. – Вып. 39. – С. 94-100.

Симоненко А. М. Формування осередків міжнародної вищої освіти в Київській області.

Розкрито сутність агломераційного ефекту в освітньому комплексі на прикладі Київської області. Висвітлено особливості формування осередків міжнародної вищої освіти регіону. Досліджено кількісні і якісні показники освітніх послуг.

Ключові слова: міжнародна вища освіта, агломераційний ефект, осередок освіти.

Симоненко А. Н. Формирование центров международной высшего образования в Киевской области.

Раскрыта сущность агломерационного эффекта в образовательном комплексе на примере Киевской области. Освещены особенности формирования международного высшего образования региона. Исследованы количественные и качественные показатели образовательных услуг.

Ключевые слова: международное образование, агломерационный эффект, организация образования.

Symonenko A. N. The development of international higher education centers in Kiev region.

The essence of agglomeration effect in education complex on the example of Kiev region is disclosed. The features of the international higher education formation in the region are highlighted. Qualitative and quantitative indicators of educational services are investigated.

Keywords: international education, agglomeration effect, education organization.

Надійшла до редколегії 07.03.2013